

REPORTAŽA O RENDIĆEVU ZVONIKU U LOŽIŠĆIMA

Prekrasna ruža na bunjištu

Groblje i crkva su obraz sela, a zvonik i zvona su duša.

Frane Pavlov, *Sahranjena sjećanja*

Zemlja loze, maslina i težaka

Četrnaest kilometara od glavne otočne luke u Supetru, na strmim prisojnim obroncima koje krase kamene kuće rumenih krovova isprepletenim uskim uličicama i kaletama smjestilo se malo živopisno seoce Ložišća. Samo ime mjesta znači "zemlja na kojoj se uzgaja loza", koju su vrijedni težaci obrađivali u teškim uvjetima kako bi osigurali životnu egzistenciju svojim obiteljima. Početkom prošlog stoljeća mjesto je brojilo nekoliko stotina stanovnika dok je danas ono "palo" na osamdesetak uglavnom starijih ljudi. Krajolikom dominira impozantan zvonik koji izaziva divljenje svih prolaznika, slučajnih i namjernih. U središtu mjesta nalazi se mala trgovina koju mještani od davnina nazivaju zadruga, pored koje je mali poštanski ured i nekoliko klupa na kojima se nakon napornog rada u vinogradima i maslinicima odmaraju mještani uživajući u "ćakulama" nedjeljnog zimskog poslijepodneva. Među okupljenima privukle su me dvije starije gospođe koje su me vrlo srdačno pozdravile. Tipično znatiželjno jedna me od njih upitala:

- Čihova si ti mala? Ča činiš u vo naše malo misto? Vode nima nikoga tvojega godišća.

Odgovorila sam im osmjehnuvši se:

- Vikend je, slobodna sam, danas nema kiše pa sam došla malo vidit vaš zvonik. Uvik mu se divin kad prolazin kroz Ložišća, ali nikad neman vrimenta za zaustavit se i divit toj lipoti.

Pune neskrivena ponosa odlučile su mi ga pokazati. Strmim putem uputili smo se prema župnoj crkvi sv. Ivana i Pavla, ložiških zaštitnika. Crkva karakterističnog neorenesansnog pročelja s trolisnim zabatom građena je početkom 19. stoljeća, u vrijeme kada su se Ložišća odvajala od matičnog sela Bobovišća, što suparničkom selu nipošto nije odgovaralo.

- Pričalo se da bi Bobovišćani dolazili po noći i rušili ono ča su Ložišćani gradili priko dana pa su morali navečer stat kraj crkve i čuvat je. Zato na njoj, poviše vrata stoji reljef sa srcem i mačem okrenut prema Bobovišću i znači: ne bude li išlo s ljubavlju i slogom, ići će silom. – prepričava gospođa Margarita.

Rendićeva kamena simfonija

Pokraj crkve nalazi se elegantan i reprezentativan zvonik u neoromaničkom stilu napravljen po nacrtu doajena hrvatskog modernog kiparstva Ivana Rendića koje je i njegovo najznačajnije graditeljsko ostvarenje. Približavajući mu se i uzdižući pogled prema njegovu vrhu, činilo mi se kao da se sivi oblaci razmiču, a križ na lukovici para nebo. Dodirujući rukama kamen nježne boje pudera poput obraza starih porculanskih lutki, činilo mi se kao da prstima prebirem po najfinijoj čipki vrijednih domaćih čipkarica iz daleke prošlosti čiji “merlići” još krasi oltare ložiške crkve. Tko zna što bi sve taj kamen mogao ispričati, kada bi mogao govoriti. Zamišljam kako robustni zatvoreni zidovi poput jakih timpana i udaraljki održavaju ritam, a prema vrhu pridružuju se violončela i violine u obliku bifora, na kraju *crescendo* i vrhunac simfonije na čelu s prvom violinom u obliku kičene lukovice, a svime dirigira njihov neponovljivi majstor Rendić. I pitam se: “Kako jedno raskošno zdanje dostojno svjetskih metropola krasi tako malo dalmatinsko mjesto?” Kao da je pročitala moje misli jedna od mojih sugovornica, gospođa Ina, započinje zanimljivu priču:

- Narudžba i gradnja zvonika iznenadila je i samog meštra Rendića koji je prvo nudi nike jednostavne nacрте. Ložišćani nisu bili zadovoljni i tili su imat šta veći i lipji kampanel. U to su se vrime sva mista natjecala ko će imat boji kampanel. Rendić im je posla dva skromna nacрта i jedan bogatiji za kojega je reka da je za Veneciju. Župnik je sva tri nacрта izvisija na vrata crkve i da judima da izaberu, a Ložišćani nisu ni gledali prva dva nego su odma rekli da žele treći i nikoji drugi, bez obzira na cinu. I tako je počela gradnja. U to je doba bilo dosta škarpelina koji su radili po otoku, pogotovo Talijanci. Oni su posli ostali tu i poženili se, osnovali fameje, ali do danas se ta prezimena nisu očuvala. Sve se to izmišalo. Na kampanelu je radija i mladi škarpelin Matzenik iz Zadra, on je osta tu i oženija se Ložiškon.

Ložišćani su se trudili sakupiti novac za gradnju na razne načine. U strahu da njegov nacrt neće biti plaćen, ogorčeni Rendić jednom je navodno rekao: "Uradio sam prekrasnu ružu na bunjištu."

- Ložiški težaci besplatno su gradili kampanel. Cilo misto bilo je u dugovima koji su se otplaćivali do prvašnjeg rata. Svak je plaća onim ča je ima. Nike fameje su plaćale u vinu, nike u prošek, druge u uju. Bratimi su svake godine morali davat baril vina kako bi vratili dug. Čak i kad je bila loša godina, moralo se nać bar ništo vina. Svi su se odrekli ničega da bi na kraju imali najlipji kampanel na svitu. – nastavlja gospođa Ina.

Dug je ipak otplaćen, u čemu je uvelike novčano pomogao liječnik bečkog dvora dr. Mihovil Nazor kojemu se Rendić na neki način htio odužiti što ga je pomagao na njegovim naukama u Veneciji. Završetak gradnje svečano je proslavljen 18. kolovoza 1889. godine čega se prisjeća pjesnik Vladimir Nazor u svojoj pripovijetci *Prsten*: "Najedanput ćuh, gdje netko dolazi klancem. Znao sam da se u Velom selu slavi svršetak gradnje novoga krasnog zvonika, pa da ima danas u njemu

gostiju čak iz grada." On predstavlja uspjeh suradnje i žrtve svih mještana za ostvarenje zajedničke želje i ideala te dokazivanje da ništa nije nemoguće uz zajednički rad.

Kampanel i vrime

Sto trideset godina kasnije on još uvijek ponosno stoji i očarava mnogobrojne turiste koji prolaze kroz Ložišća te se često zaustavljaju pokušavajući fotografirati *najlipši brački kampanel*. O fotogeničnosti zvonika i simpatičnosti Ložiščana govori činjenica da je mjesto sa svojim zvonikom prikazano u uvodnoj špici kultne dramske serije *Naše malo misto*, redatelja Joakima Marušića i scenarista Miljenka Smoje, a mnogi likovi serije inspirirani su mještanima.

Ubrzo je došlo vrijeme za odlazak iz ovog pitoresknog mjesta te oproštaj od mojih sugovornica koje su se ispričale te rekle da im je žao što me ne mogu pozvati na kavu i "bićerin s dvi-tri galetine" jer su im "dica zapovidila da nikoga ne primadu u kuću ako ne žele dobit koronu". Iako je u selu sve manje djece, na kraju ostaje samo nada da će nove generacije svjedočiti o kampanelu pričajući priče koje su čuli od svojih starijih te da će njegova zvona zvoniti "za neke nove živote i vjenčanja, a što manje za zadnja putovanja". Ulazeći u vozilo i osvrćući pogled prema zvoniku koji su već počeli obasjavati plavi reflektori, razmišljam o prolaznosti vremena koje neizbježno teče, a čvrsti tragovi postojanja ostaju zapisani u kamenu. Nadam se da će proći mnoge godine i stoljeća kojima će svjedočiti ložiški zvonik unatoč burama, neverama, te ne daj Bože, potresima i ratovima. I kao kruna moga posjeta, na putu prema kući uključujem radio i slušam stihove pjesme "Zvona moga grada" autora Drage Britvića u izvedbi Vice Vukova: *U kamenu nema neba / Čovjek prođe težak put / Al' su jednom kad ih trebam / Stara zvona opet tu...*

Rječnik:

ćakulama - brbljanjima; čihova - čija; ča - što; vo – ovo; misto – mjesto; vode – ovdje; godišća - generacije, dobne skupine; vidit – vidjeti; uvik – uvijek; divin – divim; prolazin – prolazim; neman – nemam; vrimena – vremena; lipoti – ljepoti; priko – preko; stat – stajati; crikve – crkve; čuvat - čuvati; merlići - tabletići; nike – neke; tili – htjeli; imat – imati; lipji - ljepši; kampanel – zvonik; vrime – vrijeme; ko – tko; posla – poslao; reka – rekao; izvisija – izvjesio; judima – ljudima; odma – odmah; škarpelin - klesar; oženija - oženio; Ložiškon - stanovnicom Ložišća; Talijanci – Talijani; fameje – obitelji; izmišalo - izmiješalo; cilo – cijelo; prvašnjega - prvoga; svak – svatko; uju – ulju; baril – manja bačva; nać - naći; ništo - nešto; ničega - nečega; svitu – svijetu; bratimi – pripadnici crkvene bratovštine; bićerin - čašica; dvi – dvije; galetine – keksa; zapovidila – zapovjedila; primadu – primaju

Marijeta Barbara Vicelić, 4. r.

Srednja škola Brač, Supetar

Voditeljica: Rina Vidović